

«Сучасна музика в сучасному світі»: перехрестя ідей, думок та почуттів» / Людмила Маловицька // **Сучасна музика в сучасному світі: збірник наукових праць** / Ред. кол. М.А. Моїсеева (відп. ред.), С.В. Олійник, О.В. Плотницька. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 76-84 (наукова стаття; 0,8 д.а., 9с.).

*Людмила Маловицька,
(Житомир, Україна)*

Науково-практична конференція «Сучасна музика в сучасному світі»: перехрестя ідей, думок та почуттів

У статті аналізується зміст, головні ідеї і обмін думками композиторів, виконавців, музикознавців та інших учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна музика в сучасному світі», присвяченої актуальним проблемам музичної творчості та музичного виконавства, а також вивченню можливостей використання новітніх технічних засобів з метою візуалізації музичного змісту твору у сценічній практиці.

Справжнє свято сучасної класичної музики влаштували навесні гості і житомир'яни – учасники II Міжнародного фестивалю «Житомирська музична весна» імені Олександра Стецюка, який тривав з 12 по 18 квітня 2010 року. Щодня житомир'яни мали можливість відвідувати прекрасні концерти, програму яких складала видатні музичні твори минулих часів та сьогодення: під час цих незабутніх музичних зустрічей майстерні виконавці дарували слухачам відчуття великої духовної насолоди.

Надзвичайно цікавою і насиченою була також програма Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна музика в сучасному світі»: палке обговорення проблем сучасного музичного мистецтва відбувалося щоденно з 13 по 17 квітня у Житомирському державному університеті імені Івана Франка.

У роботі науково-практичної конференції були поставлені найбільш актуальні питання щодо сприйняття і розуміння сучасної музики. Майже усі учасники намагалися досить вагомо обґрунтувати значущість і необхідність подальшого розвитку сучасної вітчизняної та зарубіжної музики, незважаючи на усю складність її сприйняття слухачем. Цікаво, що доповідачі ніби намагалися виправдати існування незвичних мелодій, гармоній, ритмів, які нерідко важко сприймаються на слух, – хоча насправді сучасне музичне мистецтво слід не виправдовувати, а прагнути його вивчати, розуміти та насолоджуватися ним.

Нагадаємо, що явище так званої авангардної музики існує понад сто років: вже наприкінці XIX століття твори відомого російського композитора О. Скрибїна викликали неоднозначні реакції, спричинені незвичайними на ті часи музичними новаціями композитора, який активно запроваджував нові музичні форми, а також нові потрактування форм вже існуючих, нові ритмічно-часові співвідношення; нарешті, він створив зовсім ще невідомі, оригінальні за задумом і змістом, музичні твори. Музику Скрибїна називали «суцільною какофонією», «хаосом звуків», «маренням хворої уяви». І це не дивно: грандіозні музичні полотна композитора «Прометей» та «Містерія» потребували зовсім нових засобів вираження, – адже у них митець прагнув висловити високі філософсько-етичні ідеї щодо ролі художника-творця у процесі позитивної трансформації людства, досягнення ним так званої Усеєдності (рос. Всеєдинства) –

повного єднання і взаєморозуміння усіх людей в світі. Згодом геніальні російські композитори І. Стравінський і С. Прокоф'єв теж вражали і збурювали російську та зарубіжну публіку власними музичними відкриттями, проте сьогодні їхні твори улюблені, популярні, увійшли до золотого фонду світової музичної культури...

Звукова палітра, зміст, стиль сучасної музики викликає у слухача неоднозначну реакцію, точніше – величезний діапазон почуттів, широку градацію чуттєвого реагування: від безумовного несприйняття незвичних гармоній до цікавості і глибоких роздумів про них. Справді, сучасна музика нерідко сильно вражає, можна навіть сказати, шокує, активно впливаючи на слухачів, які під час сприймання неочікуваних мелодійних побудов відчують схвильованість, збентеженість, неспокій. І це не дивно: адже основу музичної тканини твору, як правило, складають дисонансні сполуки, неочікувані музичні комбінації, що характеризуються тривалістю, напруженими «пошуками» необхідного тонального звуку - певної точки опори, стабільності, але замість цього повсякчас «сповзають» знову і знову у невірніважені, складні, відверто підкреслені стани невизначеності, «вибухають» мелодійними, метроритмічними, динамічними контрастами, які народжують в душі слухача відчуття незатишності, небезпеки, іноді – розпачу, іноді – навіть страху... Так, дійсно, спочатку буває важко прийняти, погодитися з почутим – адже незважаючи на те, що наші професійні музиканти та любителі певним чином обізнані з сучасною західною та вітчизняною музикою, все ж-таки більш звичні до класичної музики минулих часів, тобто ясної гармонії та стрункої музичної форми, приємної для слухового сприймання музичної інтонації та зрозумілої логіки розвитку музичного змісту.

Однак, не слід забувати, що ми існуємо зовсім у іншому світі, інших умовах, інших ритмах життя: світ давно кардинально змінився, суттєво ускладнився; виклики і загрози сучасного світу, агресивне ставлення людини як до природи, так і до собі подібних, її невпевненість у майбутньому породжує смуток, хвилювання, тривогу, непередбаченість подальшого власного існування, збереження людського роду як такого. Саме подібні відчуття і настрої відображає сучасна музика, і тому вона, відгукуючись на проблеми сьогодення, не може розвиватися сама по собі, як окреме явище. Згідно думки сучасного російського музикознавця В. Ванслова, музичний авангардизм ХХ століття відобразив «... конфліктність і катастрофічність, стихійні та ірраціональні моменти, деструктивні і руйнівні процеси, трагедійні колізії. Багато у чому він змінив і навіть перевернув художню свідомість, утілив нову філософію світу» [1].

Зрозуміло, що все незвичне потребує особливої уваги. Не треба поспішати одразу зрєктися того, що не розумієш. Шлях пізнання, у тому числі й у сфері музичного мистецтва, завжди був пов'язаний з подоланням певних труднощів, терпінням, увагою, прослуховуванням почутої музики знову і знову, коли нове, вражаюче, непередбачене поступово відкриває власні закони і таємниці, стає ясным, цікавим, привабливим, ніби давно знайомим. Прекрасно, що найбільш налаштованою до сприйняття сучасної музики виявилася молодь, хоча студенти-музиканти спочатку майже відверто зізнавалися, що слухати запропоновані музичні композиції, як відомі, так і новітні, їм вкрай важко, вони є незрозумілими для них. Пізніше, по кількох днях, слухання музики у живому концертному виконанні змінило позицію багатьох слухачів – у тому числі й молодих – на досить зацікавлену, більш поблажливу. Принаймні, ходили і слухали, вживали менш категоричні характеристики щодо почутих музичних творів. Взагалі, сьогодні нам – як професійним музикантам, так і звичайним шанувальникам музичного мистецтва – необхідно пам'ятати: явище сучасної музики існує й активно розвивається як на Заході,

так і у пострадянських країнах, що вказує на необхідність вивчення, дослідження цього феномену, – на противагу навішуванню на нього певних ярликів. І ми маємо крок за кроком, уважно дослуховуючись до кожної музичної теми, речення, усього музичного змісту певного твору, наближатися до мови сучасних композиторів – актуальної мови сьогодення, – адже ми живемо не у ХІХ, а вже у ХХІ столітті.

Сесія-зустріч, присвячена сучасній музиці Австрії та Болгарії, була особливо цікавою: учасники конференції ознайомилися з доповіддю доктора музикознавства Албени Найденової з Австрії та прослухали у запису деякі сучасні музичні твори композиторів цих країн. А. Найденова запропонувала слухачам змістовну інформацію про музику Болгарії та Австрії ХХ століття, докладно охарактеризувала музично-художню атмосферу цих країн, художні пошуки віденського авангарду, особливості становлення серійного музичного мислення, алеаторики, сонористики, ознайомила з таким оригінальним сучасним музичним напрямом, як «музична графіка» або «музична графічна нотація», що об'єднав у собі декілька видів мистецтва – музику, графіку, живопис та мистецтво малих скульптурних форм. Цей напрям вказує на особливе тяжіння сучасної музики до синтезу мистецтв, особливо підкресленої візуалізації музично-звукових образів. Згідно доповіді А. Найденової, сучасна музика Австрії нерідко включає світло-кольорові ефекти, електронну музику, словесний текст, композиції інструментального театру, оп-арт (спеціальні предметно-оптичні ефекти), музично-живописний колаж, тяжіє до створення спеціальних циклів, що синтезують у собі музику та живопис.

Особливо цікавою видається творчість сучасного австрійського композитора Фрідріха Церхи: у його творах «Дзеркала», «Мережа», «Експрес» увага акцентується на філософії одиничного звуку у співвідношенні зі звуковим полем, невід'ємною частиною якого він є: звук стає глобальним, значущим, активним, зримо-відчутним, і немов би відбивається у століттях, у вічності. Композитор здійснює спробу філософського аналізу музичного звуку-миті у контексті загального звучання твору, який можна буквально зримо розчленувати, розтягнути, намагаючись розділити нероздільне і немов би «розгледіти» невловиме, короткочасне явище з усіх сторін, тобто максимально до нього наблизитися, збільшити його – ніби «відзняти». На нашу думку, у цьому творі автор прагне осягнути феномен буття індивіда у цілісній системі світобудови, усвідомити значущість особливого, унікального в контексті загального, скороминущого у вічному, і таким чином ще раз звернути увагу на головну проблему ХХ століття: ідею величезного впливу і значення неповторності людської особистості у вселенських масштабах її існування. Крім того, Церха, згідно доповіді А. Найденової, повертається до одвічної проблеми людського життя, позначеної ще В. Шекспіром: «Весь світ - театр, і люди у ньому – актори», переосмислюючи її у сучасному дусі: він вважає, що життя має нагадувати «всесвітню театральну-музичну сцену», а музична мова - перетворитися на мову всього людства, об'єднавши усіх людей. (Аналогічні ідеї про вседність людства, як ми вже зазначали, свого часу були висловлені Скрябіним, який мріяв про їхнє втілення за допомогою «Містерії» – музично-театрального дійства неймовірних масштабів.)

У своїй доповіді А. Найденова також підкреслила особливий інтерес сучасних композиторів Австрії і Болгарії до східної медитативної музики, зокрема, китайської. Наприклад, мова йшла про використання у їхній творчості національних музичних інструментів Китаю, звучання яких вплітається у музичну тканину твору, про звернення до незвичних екзотичних тембрів, синкопованого ритму, виразної пульсації-чергування звукових музично-шумових потоків і пауз, математичного обчислення інструментів,

сонористики (твір болгарського композитора Ю. Ценової «Туманна музика»), які мають викликати у слухача яскраві звуко-зорові асоціації, сприяти глибокому зануренню свідомості у певний емоційний стан та досить сильно впливають на сферу підсвідомості. Завдяки своєрідному «шокуванню» незвичністю звукової палітри, музичні звукообразувальні ефекти активно втягують слухача у процес сприйняття музики на рівні відкритих відчуттів та емоцій (відбувається позасвідоме втягування слухача у творчий процес – так зване співавторство «зсередини»: подібний засіб творення сучасної музики сьогодні є вкрай популярним у світовому музичному мистецтві).

Філософські ідеї зв'язку людини з Богом, Всесвітом за допомогою принципів йоги репрезентує твір Ценової «Суггестія», у якому композитор налаштовує слухача на свідоме відмежування, абстрагування від буденності, суєтності, активного його включення у процес сприймання і усвідомлення запропонованої автором глобальної сучасної ідеї всеєдності-взаємопроникнення нероздільної системи Бог-Всесвіт-Людина-Природа.

Незвичайним і досить дивним відкриттям, можна навіть сказати, одкровенням для слухачів стала композиція В. Панчева «Пісні моїх предків» для голосу та електроніки у виконанні А. Найденової – як виявилось, не тільки високопрофесійного теоретика мистецтва, а й талановитої, майстерної співачки. Цей твір прозвучав під час концерту композиторів з різних країн, об'єднаних спільним задумом створення оригінального колективного музичного циклу у жанрі *Space Music*, який житомиряни почули 18 квітня 2010 року у житомирському Музеї космонавтики імені С.П. Корольова. У цей вечір також виконувалися твори композиторів Росії, Нідерландів, Австрії: С. Жукова (фортепіанний цикл «Карти зоряного неба. Північна півкуля. Південна півкуля. Екліптика» та оркестрова п'єса «Ніч»), К. Кожевнікової («Сузір'я Оріон» для дзвіночків і фортепіано), Й. Спорка («*Sundman*» для двох гітар), Ю. Воронцова («Сиріус»), В. Златоустова («Рахівник зірок»).

У представленій музичній композиції В. Панчева «Пісні моїх предків» «відбулася» незвична зустріч – «зустріч-злиття», «зустріч-єднання» людських душ з різних епох та різних історичних часів: лунав дивний вокальний дует, який складався з звучання голосу бабусі В. Панчева у електронній обробці (свого часу вона виконувала болгарські народні пісні, запис яких на платівку був зроблений ще наприкінці ХІХ століття) та живого голосу А. Найденової. Слухачі перетворилися на свідків неймовірного діалогу часів, діалогу доль, діалогу рідних людей – представниць віддалених поколінь, що набув у цьому творі знаково-глобального характеру. Звертаючись до трансцендентної ідеї позачасової всеєдності світобудови, людської культури та глибинного духовного зв'язку поколінь в історії, автор і виконавець намагалися відобразити сучасний погляд на сутність і сенс людського існування у світі. Глибинним підґрунтям цього задуму стало народження музичного твору, пронизаного почуттям любові до життя, природи, світу, - адже автору вдалося віднайти для нього яскраву образно-музичну форму, сміливо запровадивши у життя новий музично-експериментальний засіб: синтез співу - живого та у електронному запису, підсилений візуальним супроводом яскравих слайдів. У музиці твору відчуття глибинного зв'язку людських поколінь передані досить складно і своєрідно: кожна партія веде власну тему-лінію, іноді голоси перетинаються, зливаються у єдиний акорд, іноді розходяться, маючи власний ритмічний малюнок, але музична дія відбувається майже на одному диханні - мелодії-теми не змішуються, не вступають у протиріччя з загальним задумом твору. Особливо вразила слухачів майстерність А. Найденової, яка мала повністю відповідати за цей «позачасовий» діалог з минулим, – адже саме завдяки її таланту та виконавському професіоналізму і відбулася вокальна «зустріч», втілена у

цікавій, оригінальній музичній формі, а художній «образ» незвичного дуету перетворився на філософсько-музичний символ вічної Краси, Жіночності і Материнської Любові, на яких споконвічно тримається весь світ. На нашу думку, у зв'язку з актуальністю і важливістю ідеї єдності усього Всесвіту, твір «Пісні моїх предків» виразив прагнення автора нагадати сучасній людині про необхідність усвідомлення досвіду минулих поколінь, частка яких продовжує жити у кожному з нас, визначаючи сутність існування усього людства як великої єдиної Душі. Сьогодні усім дедалі більше стає зрозумілим, що саме від нашої уваги до історії роду людського залежить питання відродження найкращих традицій і досягнень минулого, яке ми маємо трансформувати у позитивні творчі відкриття та звершення сучасності з метою гармонізації світу – нашого спільного дому.

Геніальні митці, серед яких особливе місце належить видатним композиторам, завжди були і є найбільш чутливими не лише до проблем сучасності. Здатні досить точно передбачати наближення певних важливих суспільних змін і катаклізмів, вони нерідко виконують роль певного барометру, своєрідного каталізатору ще невизначених культурно-історичних процесів, становлення нових тенденцій та кардинальних цивілізаційних перетворень. Як за давніх часів, так і сьогодні душа художника прагне збентежити, збурити, здивувати, навіть епатувати, тобто вразити слухача, звернути увагу на найважливіші питання сенсу його існування, відволікти від буденності, прагматизму, меркантильності й філістерства: «Нехай краще піднесеність, але не буденність (...) мистецтво має змінювати життя» [4, 26-27], – міркував, спілкуючись з друзями, Скрибін. Митець завжди прагне спрямувати серце і душу людини до напруженої роботи власної думки, духу, усвідомлення сутності людського призначення у світі, а саме глибоких роздумів щодо якісної складової власного життя, необхідності залишити по собі у світі щось дуже важливе, значуще, тобто «проректи Слово» – унікальне, неповторне, яке має сприяти впорядкуванню світу та врятуванню людства від самознищення.

Сьогодні світ дійсно потребує гарячих сердець та піднесених ідей, спрямованих у майбутнє і здатних навернути суспільство на шлях гідного людського співіснування. Недарма спочатку дивними і не зовсім зрозумілими виявилися слова нашого гостя – сучасного американського композитора, піаніста-виконавця Ричарда Камерона-Вулфа про те, що він приїхав до нас з метою не тільки подарувати нам насолоду від власної музики, а з її допомогою пробудити наші серця, збентежити та схвилювати нас, сприяючи формуванню у нашій свідомості небайдужої творчої думки та почуття протесту проти споживацького типу існування сучасної людини, модель якого сьогодні поширюють засоби масової інформації, проти ницості, нецікавості і примітивізації людського життя, плин якого можна порівняти з піском, що невпинно й байдуже «тече» крізь решето часу, присипаючи усе незворотнім вічним забуттям... Маєстро Ричард розповідав нам усім про власну «таємничу печеру», або «монастир творчості», у якому, закрившись від усього світу, увійшовши у стан глибокої зосередженості, він стає свідком дива народження «музики своєї душі», тобто музичних звуків, фраз, речень, які насправді сприймаються подібно до божественного акту творення: музика тут виступає як щось відособлене від творця, вона ніби зовсім природно «з'являється» йому у всій своїй звучній силі. Як правило, «почута» музика повністю відповідає душі, серцю композитора, і тоді він «привласнює» її, відчуваючи себе «обраним», - таким, що має виконати своєрідну місію «посередництва» між Всевишнім та іншими людьми. За словами Ричарда, музика – це ніби жива істота, якій неможливо протистояти і яка вимагає суцільного підкорення та виконання «її волі»: явити, «матеріалізувати» її звучання у вигляді музичного твору,

«проговорити», «прокричати» музичну ідею, яка нерідко пече, розриває душу митця, – адже композитор мовчати не може й нерідко йде на муки людського нерозуміння, невизнання, цькування, пропонуючи власні твори на суд слухачів-сучасників...

Нагадати людям про їхнє дійсне призначення...

Життя сьогодні нагадує «маскарад», карнавал нескінченної трансформації зовнішніх, поверхових форм буття, які породжують відчуття втоми від каруселі примарних бажань та насолод. Прагнення сучасної людини позбутися проблем, небажання сміливо, мужньо дивитися правді життя у вічі, відмовляючись від споконвічної боротьби добра і зла у світі, підштовхує її до пошуків штучної святковості існування, підсиленої яскравими ілюзіями, що вдало імітують справжнє життя. На щастя, серед нас ще існують надчутливі, небайдужі особистості - художники, які, безумовно, є одинаками, дивними острівцями: вони нагадують нам про дійсне призначення людини, життєве завдання якої полягає у реалізації найсміливіших і найдосконаліших проектів власної творчості, розкриваючи себе у значенні величного, цікавого, оригінального Мікрокосму – основи і сенсу буття світу.

Суцільну відданість музичному мистецтву учасники конференції відчули під час концерту, який відбувся у музичній школі №1. Програма концерту складалася з відомих творів минулого та невеличких п'єс сучасних російських композиторів – учасників фестивалю: С. Жукова, К. Кожевнікової, В. Златоустова. Красиві музичні композиції, написані спеціально для дітей ніби найяскравішими фарбами душі цих композиторів, подарували слухачам незабутні спогади про прозору, ніжну, дзвоново -сяючу, ліричну і романтично-піднесену музику, яка прозвучала у виконанні найкращих юних музикантів-житомирян та їх викладачів. У подарунок від авторів молоді талановиті виконавці отримали нотні збірки з автографами. Безумовно, у майбутньому жива, динамічна, яскрава музика збірки завжди нагадуватиме учасникам концерту про перші незабутні зустрічі з високим музичним мистецтвом сучасності.

Література:

1. Ванслов В.В. О музыке и балете. Теоретико-эстетические этюды // Электронне джерело:
http://www.independentacademy.net/science/library/vanslov_kniga/tee2.html.
2. Ванслов. В.В. Изобразительное искусство и музыка. Очерки. – Л.: «Художник РСФСР», 1972. – 223 с.
3. Житомирский Д.В., Леонтьева О.Т., Мяло К.Г. Западный музыкальный авангард после второй мировой войны. – М.: Музыка, 1989. – 303 с.
4. Михайлов М. Александр Николаевич Скрябин (1872 – 1915). Краткий очерк жизни и творчества. – М. – Л.: Музыка -Ленинград, 1966. – 107 с.
5. Орлова Е.М. Очерки о русских композиторах XIX – начала XX века: Учеб. пособие. – М.: Музыка, 1982. – 223 с.

Людмила Маловицкая

Научно-практическая конференция «Современная музыка в современном мире»: перекресток идей, мыслей и чувств

В статье анализируется содержание, основные идеи и обмен мнениями композиторов, исполнителей, музыковедов и других участников Международной научно-практической конференции «Современная музыка в современном мире», посвященной актуальным проблемам

музыкального творчества и музыкального исполнительства, а также изучению возможности использования новейших технических приспособлений с целью визуализации музыкального содержания произведения в сценической практике.

Lyudmila Malovitskaya

Scientific and Practical Conference "Contemporary Music in the Modern World": the Crossing of Ideas, Thoughts and Feelings

The article analyzes the content, the basic ideas and exchange of views of composers, performers, musicologists and other members of the International Scientific and Practical Conference "Contemporary Music in the Modern World", devoted to the topical problems of musical creativity and the music performance, as well as studying the possibility of using the latest technical devices to visualize musical content of the creation in the theatrical practice.